

مسابقات معماری؛ کوشکی برای نساختن

پدram فیضی

دانشجوی کارشناسی

مهندسی معماری دانشگاه تهران

pedramfeizyy@gmail.com

روی لینک ضربه بزنید.

plink.ir/GdqLh

این متن را با صدای نگارنده بشنوید!

* نقش فرهنگی معماری، هزینه‌ی بالای ساخت بناها و همچنین مسائل زیباشناختی از جمله موضوعاتی هستند که اهمیت انتخاب بهترین طرح را برای ساخت، مشخص می‌کنند. به این ترتیب، بیش از پیش می‌توان به اهمیت وجود مسابقات معماری پی برد. مسابقاتی که شاید فرصتی برای کسب درآمد یک معمار و یا بستری برای کسب تجربه و معرفی معماران و دانشجویان جویای نام باشند.

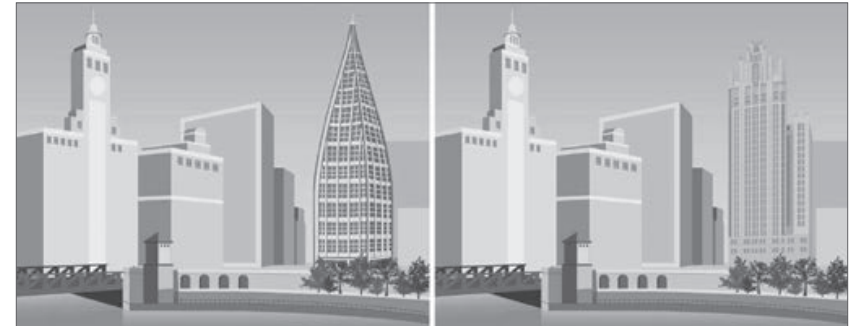
باید دید که آیا این مسابقات فرصت‌هایی برای طرح‌های منحصربه‌فرد یا طراحی‌های غیرمنتظره هستند؟ یا ریسک‌هایی غیرضروری هستند که به طراحی غیرواقعی و غیراصولی منجر می‌شوند؟ یا می‌توان گفت که در مسابقات، طرح‌هایی وجود دارند که برگزیده نمی‌شوند اما اگر ساخته می‌شدند تاثیرگذارتر از پروژه‌هایی بودند که شاید نباید ساخته می‌شدند؟

هنگامی که خشایارشا در سال ۴۸۰ قبل از میلاد به آتن حمله کرد نمی‌دانست که تاوان این حمله چند سال بعد، نه تنها شکست خوردنش، بلکه به وجود آمدن اثر ماندگار یادبود پیروزی آتن خواهد بود. یادبودی که طی رقابتی در سال ۴۴۸ قبل از میلاد ساخته شد که می‌توان آن را اولین مسابقه‌ی معماری مکتوب در تاریخ دانست. رقابتی که در آن آثار شرکت‌کننده در معرض بازدید عموم قرار گرفتند و مردم به عنوان داوران مسابقه درباره‌ی آثار نظر دادند.

با ظهور انقلاب صنعتی در نیمه‌ی دوم قرن هجدهم و افزایش جمعیت شهرنشین، ساختار شهرهای گذشته دگرگون شد، مدارس جدید معماری تاسیس شدند، تحصیل‌کردگان این رشته افزایش یافت و در نهایت رقابت‌های معماران دچار تغییرات ساختاری و موضوعی شدند تا به تدریج به شکل امروزی آن درآمدند.

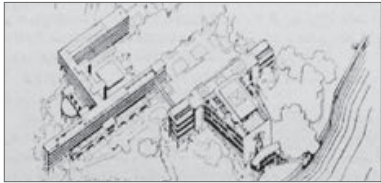
در این سال‌ها مسابقاتی را می‌بینیم که بستری را برای عرضه‌ی اندیشه‌های نو و تقابلشان با اندیشه‌های گذشته‌ی معماری فراهم کرده‌اند، مسابقاتی هم‌چون مسابقه‌ی طراحی ساختمان نمایشگاه بین‌المللی انگلستان در سال ۱۸۵۰ میلادی که جوزف پاکستون^۱ با طرح قصر بلورین^۲ تحولی در عرصه‌ی کاربرد فلز و شیشه در ساختمان ایجاد کرد. همین‌طور اولین مسابقه‌ی مهم بین‌المللی معماری در قرن بیستم، مسابقه‌ی طراحی ساختمان روزنامه‌ی شیکاگو تریبون^۳ که در آن برونو تاوت^۴ و چند معمار نوگرای دیگر آثار متفاوتی ارائه دادند (تصویر ۱ و ۲). با این‌که ایده‌هایشان در رقابت با سنت‌گرایان راه به جایی نبرد و در نهایت طرح جان مید هاولز^۵ و ریموند هود^۶ سنت‌گرا در این مسابقه برگزیده شد، اما این معماران نوگرا توانستند افکار خود را به جهانیان عرضه کنند (تصویر ۳). این‌ها از جمله مسابقاتی هستند که بستری را برای عرضه‌ی معماری نئوکوتیک انگلستان در قرن نوزدهم و شکل‌گیری مدرنیسم در قرن بیستم فراهم کردند.

تصویر ۱ (چپ): طرح رنده‌ی مسابقه‌ی طراحی ساختمان روزنامه‌ی شیکاگو تریبون، برونو تاوت، منبع: archdaily.com
تصویر ۲ (راست): طرح برگزیده‌ی مسابقه‌ی طراحی ساختمان روزنامه‌ی شیکاگو تریبون، جان مید هاولز و ریموند هود، منبع: archdaily.com
تصویر ۳ (پایین): ساختمان روزنامه‌ی شیکاگو تریبون، منبع: archdaily.com

این روند در مسابقه‌ی طراحی ساختمان کاخ مجمع اتفاق ملل در ۱۹۲۷ م. به اوج خود رسید؛ رقابتی که در آن معماری مدرن برای اولین بار در یک صحنه‌ی بین‌المللی در مقابل معماری نئوکلاسیک آکادمی قرار گرفت. در این رقابت بازهم معماران نوگرایی همچون لوکوربوزیه^۷ شرکت کردند و آثار خود را در میان انبوه آثار نئوکلاسیک ارائه دادند (تصویر ۴). اگرچه این رقابت نیز در نهایت با شکست لوکوربوزیه و دیگر معماران نوگرا همراه بود (تصویر ۵)، اما می‌توان آن را نقطه‌ی عطفی در تاریخ معماری مدرن و زمینه‌ای برای آشنایی عموم با معماری نوین و هم‌چنین یکی از عوامل پیدایش اتحادیه‌ی جهانی معماران معاصر دانست. با اطمینان نمی‌توان گفت آثار برگزیده‌ی مسابقاتی که درباره‌شان صحبت کرده‌ایم، بهترین انتخاب‌های ممکن بوده‌اند اما می‌توان گفت که هم آثار ساخته‌شده و هم آثاری که ساخته نشده‌اند، تاثیر مشخصی بر اندیشه‌ی معماری در طول تاریخ گذاشته‌اند.

تصویر ۴:
طرح رنده‌ی مسابقه‌ی طراحی
ساختمان کاخ مجمع اتفاق ملل در
سال ۱۹۲۷،
لوکوربوزیه،
منبع: archdaily.com

تصویر ۵: طرح برگزیده‌ی مسابقه‌ی ساختمان کاخ مجمع اتفاق ملل در سال ۱۹۲۷، منبع: archdaily.com

کمی جلوتر می‌رویم. در سال ۱۹۵۶ م. در استرالیا، مسابقه‌ای که در آن پس از انتخاب طرح‌های برگزیده برای ورود به مرحله دوم، معماری فنلاندی-آمریکایی به نام ارو سارینن^۸ که عضو هیئت داوران بود درخواست کرد که آثار ردشده دوباره بررسی شوند. در نهایت طراحی معمار دانمارکی، یورن اوتزن^۹ که جزو طراحی‌های ردشده بود (تصویر ۶)، در رقابت با پنج طرح دیگر از جمله طرح جوزف مارزلا^{۱۰} برگزیده شد! (تصویر ۷)

تصویر ۶ (چپ): طرح برگزیده‌ی رقابت طراحی تالار اپرای سیدنی، طراحی معمار دانمارکی یورن اوتزن، منبع: arch2o.com
تصویر ۷ (راست): طرح ردشده‌ی رقابت طراحی تالار اپرای سیدنی، طراحی جوزف مارزلا، منبع: arch2o.com

یا رقابت طراحی جدیدترین نماد فرهنگی گوگنهایم در هلسنکی^{۱۱} که طرحی از موریاکسونکی^{۱۲} (تصویر ۸) در میان طرح‌های قدرتمندی همچون طرح آصف خان^{۱۳} برگزیده شد (تصویر ۹). در پروژه‌ی جنجالی تالار اپرای سیدنی که بیش از ۱۶ سال به طول انجامید و به نمادی در شهر سیدنی تبدیل شد و همین‌طور رقابت طراحی جدیدترین نماد فرهنگی گوگنهایم، مسابقات معماری را بحث‌برانگیز و پرتنش می‌بینیم. آیا می‌توان گفت اگر طرح جوزف مارزلا در سیدنی یا طرح آصف خان در هلسنکی جای ساختمان‌های کنونی ساخته می‌شدند، می‌توانستند بیشتر دیده شوند و تاثیرگذارتر باشند؟

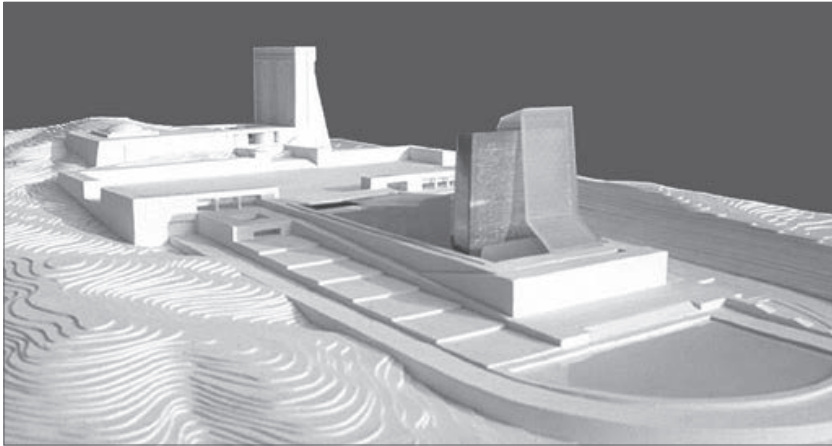

تصویر ۸ (چپ): طرح برگزیده‌ی رقابت طراحی نماد فرهنگی گوگنهایم در هلسنکی، طرحی از موریاکسونکی، منبع: archdaily.com
تصویر ۹ (راست): طرح آصف‌خان که در میان ۶ طرح فینالیست رقابت طراحی نماد فرهنگی گوگنهایم در هلسنکی بود، منبع: archdaily.com

این تنش‌ها را در گفته‌ی ویتروویوس^{۱۴} در ده کتاب معماری^{۱۵} در سال ۱۶۸۴ م. هم می‌بینیم: «البته جای تعجب ندارد که فضیلت هنری به علت عدم شهرت ناشناخته بماند، بلکه بیش‌ترین آزردگی آن‌جاست که اغلب داوران خوب تحت تاثیر افسوس نمایش‌های سرگرم‌کننده به تحسین آن‌چه خودنمایی محض است پرداخته‌اند.» که نشان‌دهنده‌ی آن است که مسابقات معماری از ابتدا درگیر این تنش‌ها بوده‌اند.

در دوره‌ی پهلوی، با ورود نهضت مدرنیسم به ایران، مسابقات معماری هم به تدریج در کشور به وجود آمدند. در دهه‌های ۴۰ و ۵۰ شمسی و بعد از شکل‌گیری نسل‌های اولیه‌ی معماران تحصیل‌کرده‌ی داخلی، مسابقات معماری ساختار و شکل بهتری پیدا کردند. از معروف‌ترین این رقابت‌ها می‌توان از رقابت بین‌المللی طراحی کتابخانه‌ی ملی ایران و طراحی برج آزادی - شهیاد- نام برد. با پیروزی انقلاب اسلامی، به علت بروز جنگ نزدیک به یک دهه ساخت و ساز در کشور تقریباً متوقف شد. در این دهه حدود ۷ مسابقه‌ی معماری در کشور برگزار شد. با پایان جنگ و شروع مجدد ساخت و سازها در اوایل دهه‌ی ۷۰ شمسی، معماری کشور هم رشد خود را دوباره شروع کرد و رقابت‌های معماری هم به تدریج رونق پیدا کردند. در این میان، مسابقه‌ی طراحی مجموعه‌ی فرهنگستان‌های جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۷۳، نقطه‌ی عطفی در جریان مسابقات معماری کشور به حساب می‌آید (تصویر ۱۰). ابعاد پروژه، جوایز قابل توجه، تعداد شرکت‌کنندگان و مسائل ایجادشده در انتخاب طرح اجرایی بحث‌های زیادی را در میان جامعه‌ی معماری ایجاد کرد.

پس از بررسی چند نمونه‌ی خارجی به بررسی مسابقات داخلی می‌پردازیم تا دریابیم که در طول تاریخ مسابقات معماری داخلی ما آن‌چنان که باید بر روند رو به جلوی معماری تاثیر گذاشته‌اند؟ امروزه معماران باتجربه، معماران جویای نام و دانشجویان معماری کشورمان به مسابقات داخلی اعتماد می‌کنند و آن را بستری برای کسب و کار و عرضه خود می‌دانند؟

تصویر ۱۰: طرح برگزیده‌ی مسابقه‌ی طراحی مجموعه‌ی فرهنگستان‌های جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۷۳، منبع: www.caoi.ir

از شاخص‌ترین مسابقاتی که در دهه‌ی ۷۰ شمسی در کشور برگزار گردید می‌توان از مسابقه‌ی کتابخانه‌ی ملی در سال ۱۳۷۴ نام برد (تصویر ۱۲). این مسابقه که به صورت محدود و بین ۵ دفتر مشاور برگزار شد، در نهایت به انعقاد قرارداد و ساخت مجموعه‌ی اراضی عباس‌آباد منجر شد. از مسابقات شاخص دیگر کشور در این دهه می‌توان به مسابقه‌ی مجموعه‌ی سینمایی آزادی در سال ۱۳۷۶ اشاره کرد.

تصویر ۱۲: طرح برگزیده‌ی مسابقه‌ی کتابخانه‌ی ملی در سال ۱۳۷۴. منبع: www.commonswiki.org

بعد از انقلاب و با شکل‌گیری دوباره‌ی مسابقات، خصوصا در اوایل دهه‌ی هفتاد، شرکت‌های مشاور با شرکت در مسابقات، سعی کردند خود را در جریان تازه‌ی معماری کشور معرفی کنند. اسامی این مشاوران در میان شرکت‌کننده‌ها و برگزیدگان مسابقات معماری در این دوره دیده می‌شود که نتیجه‌ی آن افزایش کیفیت مسابقات در این بازه‌ی زمانی بود. بعد از یک دهه رکود و با شکل‌گیری دوباره‌ی بازار ساخت و ساز در کشور، مشاوران هم به تدریج توانایی جذب پروژه از راه‌های متفاوت در بازار را شناختند و دیگر تمایلی به شرکت در مسابقات معماری آزاد نداشتند.

امروزه اغلب مشاوران کشور تنها حاضر به شرکت در مسابقات معماری محدود و دعوتی هستند، یعنی جایی که اغلب کارفرما هزینه‌های بخش طراحی اولیه را پرداخت می‌کند که این موضوع نیز نشان‌دهنده‌ی وجود اشکالات ساختاری

شاید باید دوباره این سوالات را در ذهن خود مطرح کنیم که آیا این مسابقات فرصت‌هایی برای طرح‌های منحصر به فرد یا طراحی‌های غیرمنتظره هستند؟ یا ریسک‌هایی غیرضروری هستند که به طراحی غیرواقعی و غیراصولی منجر می‌شوند؟ می‌توان گفت که در مسابقات، طرح‌هایی وجود دارند که برگزیده نمی‌شوند اما اگر ساخته می‌شدند تاثیرگذارتر از پروژه‌هایی بودند که هرگز نباید ساخته می‌شدند؟ و این‌که آیا این مسابقات بستر را برای عرضه‌ی فکرها و ایده‌های نو فراهم می‌کنند؟ به عنوان راهی برای ایجاد کسب و کار، مسابقات معماری چیزی بیش از شلیک در تاریکی به نظر نمی‌رسند. شاید در گذشته به عنوان بستری برای شایسته‌سالاری تلقی می‌شدند و ارزش قمار کردن را داشته‌اند، اما در طول تاریخ افت چشم‌گیری کرده‌اند. با این حال به نظر می‌رسد که هم‌چنان معماران و دانشجویان معماری علاقه‌ی خود را به شرکت در این رقابت‌ها از دست نداده‌اند. شاید بتوان گفت ریشه در ذات رقابت طلب معماران دارد، یا این‌که این مسابقات معماران را برای سرنوشت خود مسئول می‌سازند، یا شاید گاهی مسابقات معماری هم‌چون مسابقه طراحی ساختمان روزنامه‌ی شیکاگو تریبون و یا مسابقه‌ی طراحی ساختمان کاخ مجمع اتفاق ملل بستر مناسبی برای عرضه‌ی سبک‌ها و ایده‌های نوظهور معماری، معرفی معماران جوان و جویای نام و راهی برای افزایش اعتماد به نفس در آن‌ها باشند. در این رقابت‌ها طرح‌هایی وجود دارند که با وجود برنده نشدن در مسابقات، اغلب در روند پیشرفت اندیشه‌ی معماری تاثیرگذار بوده‌اند؛ پروژه‌هایی که اگر ساخته می‌شدند تاثیرگذارتر از پروژه‌هایی بودند که شاید نباید ساخته می‌شدند. مسئولان مربوطه راه حل این تنش‌ها و مشکلات را در تدوین قانونی واحد برای تمام مسابقات یافتند. اما «باز»، «ناشناس»، «از پیش انتخاب‌شده»، «از پیش واجد شرایط»، «چندمرحله‌ای»، «مبتنی بر ایده»، «انتخاب یک طرح یا انتخاب یک معمار»، قالب‌هایی هستند که هر یک از رقابت‌های طراحی، متناسب با هدف خود از آن‌ها استفاده می‌کنند.

اما باید گفت ساختار اجرایی یک رقابت طراحی، با مولفه‌ها و قالب‌های متفاوت به قوانین و برنامه‌های بسیار متفاوت نیاز دارد. در نهایت شاید بتوان گفت مسابقه‌ی معماری و کلمه‌ی ساختن از ابتدا در کنار یکدیگر بوده‌اند، اما این موضوع و پرتنش بودن این مسابقات، تاثیرگذار از مسابقات معماری بر روند رو به جلوی معماری، خلق آثار چشم‌نواز و ماندگار و معرفی معماران جویای نام را هرگز زیر سوال نمی‌برد. شاید بهتر باشد جور دیگری به این رقابت‌ها نگاه کنیم.

پایان

• ده کتاب، ویتروویوس، ۱۳۸۷، ص ۹۳

• مرور تجربی‌ی ایران، سهیلا بسکی، مجله‌ی معمار، شماره‌ی ۱، ۱۳۷۷، ص ۳۲-۳۶

• تاریخ معماری مدرن، لئوناردو پنه ولو، ترجمه‌ی حسین نیراحمدی، مهندسین مشاور نیرسان، ۱۳۷۷

• فضا، زمان و معماری، زیگفرد گیدین، ترجمه‌ی منوچهر مزینی، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ ۵، تهران، ۱۳۸۱

• نماد دو پهلو: برج شهید/ میدان آزادی، فریاد جواهریان، ترجمه‌ی آریتا ایزدی، مجله‌ی معمار، ش ۱۳۸۷، ص ۳-۴

• www.bluprint.onemega.com/a-brief-history-of-the-design-competition

• www.architizer.com/blog/inspiration/industry/what-might-have-been

• www.architectsjournal.co.uk/news/what-is-going-wrong-with-architectural-competitions/10030452.article

¹ Paxton Sir Joseph.

² The Crystal Palace

³ Chicago Tribune

⁴ Bruno Taut

⁵ John Mead Howells

⁶ Raymond Hood

⁷ Le Corbusier

⁸ Eero Saarinen

⁹ Jorn Utzon

¹⁰ Joseph Marzella

¹¹ Guggenheim Helsinki

¹² Moreau Kusunoki

¹³ Asif Khan

¹⁴ Vitruvius

¹⁵ The Ten Books on Architecture